

СУЛАЙМАН РЫСБАЕВ

ТАЙКУЛУК

- Көңүлдүү ырлар
- «Кыты-кыты», күлүп кой!
- Келгиле, жомок окуйлу
- Бир шиңгил аңгемелер
- Жаңылмачтар
- Табышмактарды жандыралы

*Бакчанын балдары үчүн
хрестоматия*

Түзгөн: С.Рысбаев

Тай күлүк. Бакчанын балдары үчүн хрестоматия, балдардын курагына жана тилине ылайык келген ырлар, жомоктор, аңгеме, табышмактар, жаңылмачтар жана жомоктор жыйнагы. Б., 2017, 48 бет.

Китепчеге балдардын курагына, түшүнүгүнө, тил байлыгына жараша, алардын кызыкчылыктарына туура келген чакан ырлар, бир үзүм аңгемелер, кызыктуу жомоктор, ой жүгүртүүсүн өстүрөр табышмактар жана тилин жатыктырууну көздөгөн жаңылмачтар топтоштурулду. Мына ушунсуна карата ал бакчанын балдарына, алар менен бирге окуу үчүн тарбиячылар менен ата-энелерге арналат.

© С.Рысбаев, 2017

КӨҢҮЛДҮҮ ЫРЛАР

АЙДЫН БАЛАСЫ

Эшикке чыгып күлүмсүрөйт
Канатбектин атасы.

– Бери чыкчы, тентек чүрпөм,
Ай тууптур, карачы!
– Көрсөт, ата, кана айдын
Кичинейкей баласы?

Т.Кожомбердиев

КАЙЫКЧАМ

Кичинекей кайыкчам
Сүзөсүң сууда сен ыкчам.
Бирок чөгүп кетесиң,
Бутумду коюп мен чыksam.

Р.Рыскулов

ТУРНАЛАР

Турна, турна, турналар,
Учуп жүргөн сурнайлар.
«Кыруу» дешип «кыруулайт»,
Кулак тунуп чулдайт.

Р.Рыскулов

ЭМИ ОЙЛОСОМ

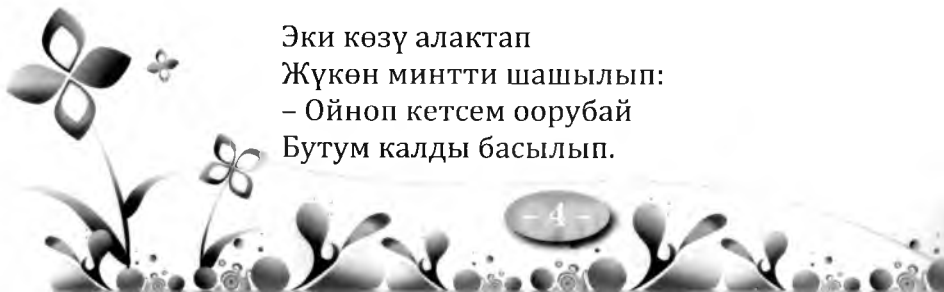
Бак тиккенбиз кык төгүп,
Кудайберген экөөлөп.
Анын талы чоңойду,
Баккан элек бөпөлөп.
Мен өз талым сындырып,
Ойногом кууп көпөлөк.
Эми эстесем уялам,
Ошол кезде эселек.
Сындырбасам аларды
Көлөкөсүн тийгизип,
Өсүп турмак көкөлөп.

Т.Кожомбердиев

ЖҮКӨН МЕНЕН ЭНЕСИ

Эжеси:
От жак десем, бутум – деп,
Жатып калдың, ойлосоң,
Оорубайбы буттарың
Оромпай тээп ойносоң,

Эки көзү алактап
Жүкөн минтти шашылып:
– Ойноп кетсем оорубай
Бутум калды басылып.

Энеси:
– Мына кандай жаңылык,
Ким угуптур мындайды.
Ооруганда, топту тээп
Ойноо керек турбайбы.

Т.Кожомбердиев

ЖАРАЛУУ ТӨӨ

Жамбашынан жатыптыр,
Зор кайгыга батыптыр,
Жашы көлдөй агыптыр,
Ал анткени «байкуштун»
Бутун чиркей чагыптыр.

Т.Кожомбердиев

КИМ КАНДАЙ ДЕЙТ?

Чымчыктын атын сурасаң:
– Чыйп, – дейт.
Чычкан атын айталбай:
– Чыйк, – дейт.
Күчүк атын айталбай:
– Борс, – дейт.
Орой атын айтпастан:
– Корс дейт.

Т.Кожомбердиев

ПОЕЗД

Поезд келди күшүлдөп,
Чымырканып күч үрөп.
Вагондорун карадык,
Канча экенин санадык.

Ар биринде жүгү бар,
Алар эмне, билип ал:
Курулушка карагай,
Асфальт үчүн кара май,
Кээ биринде таш, темир,
Кээ биринде таш көмүр,
Цемент, шагыл, куму бар,
Мешок, мешок уну бар,
Кана, сен айт калганын,
Кандай жүктөр бар дагы...

Б. Асаналиев

АЙ, СУР УЛАК, СУР УЛАК!

Аянычтуу бакырган,
Угуп үндү чакырган,
Учуп жеттим улакка,
Чөп жеп жаткан акырдан.

Суктугу анын аныктыр,
Оюкка баш салыптыр,
«Оттойм»– деп чөптү сырттагы,
Кайра чыкпай калыптыр.

КҮН

Күлүп чыкса күмүш күн,
Нурга бөлөйт жер үстүн.
Көшүп асыл мээрине,
Келет кошо күлүшкүм.

Жаша-жаша күмүш күн,
Жагалданткан жер үстүн.
Күндө кечте коштошуп,
Келет таңда көрүшкүм.

А.Кыдыров

АЭЛИТА

Аэлита ыймандуу
Жардам берет карыга.
Ким болсо да ооруса
Жөнөйт чуркап дарыга.

Улууларга жол берип,
Дайым айтат саламын.
Сылык-сыпаа, зээндүү
Окуйт жакшы сабагын.

А.Чойбекова

ӨЗҮМ ЭЛЕ

Батинкемди күнүгө
Жалтылдата майлаймын.
Боосун болсо зыпыйтып,
Өзүм эле байлаймын.

Жаркылдаткан кабагын
Жакшынакай баламын.
Чоңойсом ата-энемди
Өзүм эле багамын.

К.Жунушев

КЕЛГИН КУШТАР

Достор, оюн кандыбы?
Канатыңар талдыбы?
Былтыр бизден кеткендин
Келиштиби бардыгы?

Эмне көрдүң, не жедиң?
Кандай ашуу аштыңар?

Канча булут аралап,
Канча жылдыз таптыңар?

Бизге салам айттыбы,
Барган жердин балдары?
Көрүнөбү бийиктен
Көк көз балдар айдагы?

А.Өмүрканов

КӨЛЧҮКТӨГҮ АЙ

Эшикке чыксам укмуш, апа,
Ары-бери калтырап,
Чоң көлчүктүн ортосунда
Ай жатыптыр жалтырап.

Басып барып акырын
Колум сунуп батыраак,
Жаңы кармап аларымда
Сынып калды чачырап.

Т.Кожомбердиев

ЖАШЫНМАК

Токон, Ташым,
Адыл, Ашым
Жашынышты бачым.
Издеп жүрөт Касым.

Келе жатса Касым
Чыгарып башын:
– Мен бул жерде жокмун,– дейт
Кичинекей Ашым.

Т.Кожомбердиев

КУМУРСКА КӨРГӨН ТОО

Келатыптыр жумушка,
Кыл муруттуу кумурска.

Топчуну алып колуна
Тосуп койсом жолуна:

Тыягынан карады,
Биягынан карады.

Аркы-терки бойлоду
Тоо экен деп ойлоду.

Т.Кожомбердиев

БИЗДИН КҮЧҮК

Тынбай үргөн «абалап»,
Биздин күчүк кабанаак.

Ал коркутса ырылдап,
Аман качат зырылдап.

Турса дагы байланып,
Балдар өтө айланып.

Чоңоюп дөбөт болгондо,
Короочу чыгат болжолдо.

Б.Асаналиев

АПА

Апа бизди төрөгөн,
Ал – Күн тийген төбөдөн.
Ашкан камкор, боорукер
Мээримине бөлөгөн.

Апабызды сүйөбүз,
Ал теңдешсиз, билебиз.
Кайгы муңсуз эркелеп,
Каткырабыз, күлөбүз.

Апа бизди чоңойтот,
Күн, түн бешик терметип.
Актайбыз биз ак сүтүн
Күчкө толсок эр жетип.

Б.Асаналиев

ҮШҮЙТ ДЕП...

Боору ооруп кыштын,
Жалбыраксыз бактарга.
Бутактары үшүйт деп,
Ороп койду ак карга.

Б.Асаналиев

КОЗУ КАРЫНДАР

Көтөрүп кол чатырын,
Көчөлөрдүн баарында.
Шашып жүргөн адамдар
Окшоп козу карынга.

Б.Асаналиев

ЖАКЫНЫРААК БОЛСУН ДЕП ...

Асмандагы жылдызды
Бирден терип санадым.
Жакыныраак болсун деп,
Тамга чыгып карадым.

К.Жунушев

ТҮШҮП КАЛЫПТЫР

Күчүк эмен жалбырагын
Казга тиштеп барыптыр:
Мобул сенин таманың го,
Жолго түшүп калыптыр.

К.Жунушев

КАЙЧЫ

Уста темир эритип,
Жасады эки бычакты.
Бир туугандар көрүшүп,
Жайышты анан кучакты.

Ошол күндөн бөлүнбөй,
Бир максатка бет алды.
Эки бычак дедирбей,
Кайчы делип аталды.

Т.Самудинов

КУМУРСКА

Салмагынан он эсе
Оор жүктү ташыган.
Ак эмгекке көндүргөн,
Ата-энеси башынан.

Ичке белдүү кумурска,
Ичке ашын актаган.
Кампасына күн бою,
Каттаганы каттаган.

Ж.Мамытов

ТАБИЯТ ҮНДӨРҮ

Аары ырдайт: «зың-зың»,
Көгөн ырдайт: «кың-кың»,
Бочке ырдайт: «дүң-дүң»,
Шамал ырдайт: «уң-уң»,
Добулбас урат «дуң-дуң»,
Машине жүрөт: «ың-ың»,
Топ секирет: «чың-чың»,
Мен секирем: «тың-тың».

С.Рысбаев

АЙРӨК-АЙРӨК

Оң колуңда шоколад,
Сол колуңда шоколад,
Баары канча кана ким
Бирге бирди кошо алат?

Шоколадга шоколад
Кошулбайт-дейт Азамат,
Айрөк-айрөк кана ким
Бирге бирди кошо алат?

А.Рыскулов

ҮЙРӨНӨМ

Кыргыз тили-эне тилим,
Орус тилин билемин.
Эми болсо англисче
Билсем деген тилегим.

Дик-дик кагат, дик-дик кагат,
Дикилдеген жүрөгүм.

Дүйнөдөгү тилдин баарын
Билсем деген тилегим.

А.Рыскулов

УЯ

Чыйырчыктар чырдашпасын,
Чымчыктарды кыйнашпасын.
Чыдай албай байкуштар ай,
Чыйп-чыйп этип ыйлашпасын.

Уста алып келеличи,
Уяң чөптөн тереличи
Уят болбой чымычыктарга
Уя жасап береличи.

Балапандар үшүшөт го,
Бактан кулап түшүшөт го.
Бачым, бачым келсе экен деп,
Баарыбызды күтүшөт го.

Ш.Дүйшеев

МАНЖАЛАРЫМ

Колкап кийсем колума,
Манжаларым жоголду.
Бекитем деп колумду,
Беш манжасыз боломбу.

Кана, балдар, карасаң.
Көнүл койуп оболу.
Чечип салсам колкапты,
Кайра колум оңолду.

ӨС ЧАЧЫМ

Өсчү чачым, өсө кой,
Дал ортого жете гой.

Өсчү чачым, балтырга,
Бир тал жерге калтырба.

Эне сөзүн ук, чачым,
Эми калын чык чачым.

ЖАКЫНДАРЫМ КИМ ?

Ата-деген асман.
Апа-деген ак нан.

Чоң атама ыктаймын.
Чоң апамдан чыкпаймын.

Тайата-жан жыргатат.
Тайене- ыр ырдатат.

Байке - деген бакыт.
Эже - деген жакут.

Тарбиячы жетелейт.
Тарбия берип бөпөлөйт.

Арзыкан Момунтаева

КҮНӨӨ КИМДЕ?

Эс токтотуп калса да,
Жашы бешке барса да,
“Кирби?” - десец “Кийби” дейт,
“Бирби” десец, “бийби” дейт,

“Р” ды ушинтип айталбай,
Күмөн бизди күлдүрөт.
Үч-төртөөлөп күндө бу,
Үйрөтсөк да билбеди,

“Р” тамганы так айтпай,
“Й” деп кайра сүйлөдү,
Күнөө кимде бөбөктөр,
Күмөндөбү же, тилдеби?!

“БЫКЫЙ” АТКА КОНБОЙЛУ

“Ойносо эле кычылайт,
Дайым эле ушул” деп.
Ошон үчүн Дайырды,
Балдар айтат “Быкий” деп.

Жакшы бала чыры жок,
Андан кичүү Жанарбек.
Ошон үчүн бөбөктөр,
Айтат аны “аяй” деп.

Дайыр сымал болбойлу,
Дайым чырсыз ойнойлу.
Шылдыщ болуп балдарга,
“Быкий” атка конбойлу.

ДЕЛЕ КОЙБОЙТ УЯЛЫП

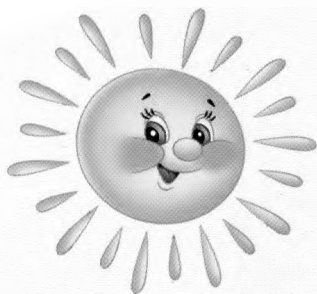
Кичинекей Мыктыбек,
Күлдүрөт да бизди көп.
“Ырысбектин мурдунан,
Ылампичке чыкты»- деп”.

Ушул сөздү укса да,
Маани бербейт бул анык.
Дерделещдеп Ырысбек,
Деле койбойт уялып.

Жекшенбай Курманов

«КЫТЫ-КЫТЫ», КУЛУП КОЙ!

ЖҮРӨГҮ ТҮШҮП КАЛЫПТЫР

- Апаке, бөбөгүмдү бакчага алып барайынбы?
- Кой, анын жүрөгү «түшүп» калыптыр, врачка алып барайын...
- Апаке, кайсы жерге түшүптүр, азыр эле таап келе коёюн, - дептир Самат.

ЖӨЖӨСҮН ЧЫГАРАЙЫН

Самат апасы базардан жумуртка сатып келгенин байкап калат. Аны өзүнүн уктоочу бөлмөсүнө алып барып, жумуртканы бирден чегип жатканын апасы көрүп:

- Ай, жумуртканы эмнеге сындырып жатасың, - деп урушса, Самат каамырабай туруп: -Жөжөсүн чыгарганы, - деп жооп бериптир.

ЖАРДАМ БЕРДИМ

- Бүгүн апам мага көйнөк тикти, мен болсо ага жардам бердим.
- Кантип?
- Ты-ынч отурдум.

ТИШ ДОКТУРГА БАРГАНДА

- Эмне мынча жайдарысың?
- Тиш доктурдан келе жатам.
- Анын кубанычтуу эмнеси бар экен?
- Тиш доктур отпусканда экен.

НЕГЕ БИЛБЕЙСИҢ?

- Мугалим доскага чыккан окуучуга кайрылды:
- Сен эмне китепти окуп келбейсиң?
 - Окугам.
 - Окусаң эмне билбейсиң?
 - Билбей тургандай кылып окуптурмун...

ЖОЛДО

- Жол эрежеси боюнча мугалим окуучудан сурады:
- Жолдон кантип өтүш керек?
 - Машина жокто өтүш керек..

МЕН КИЧИНЕМДЕ

- Уулу апасынан сурайт:
- Апа, сен кичинекей болдуң беле?
 - Болгонмун.
 - А мектепке баргансыңбы?
 - Албетте, барганмын.
 - Анда мен үйдө ким менен калчу элем?

КУУРУЛГАН КАНАТТУУ

Мектепте сабак болуп жатат.

– Калыбай, айтчы кайсы канаттуулар адамга пайдалуу?
Агай, куурулганы.

МАШИНА ЖОК

Чоң атасы небереси Айбийкени эртең менен мектепке жеткизип бараткан:

– Чоң ата, машина менен эле баралычы? – деди небереси жөө баскысы келбей.

Анда чоң атасы мындай деди:

– Жөө баскан жакшы да. кызым. Мен сендей кичинекей кезимде мындан да алыс жердеги мектепке жөө эле барчумун.

– Ал кезде сиздин машинаңыз жок болчу да... – деди анда небереси Айбийке.

ЖУМУРТКА

Кичинекей Шабданды апасы жумуртка алып кел деп дүкөнгө жумшады. Ал жумуртктарды баштыкка салып алып келаткан. Кокустан чалынып кетти эле, колундагы баштык жерге тийип, жумуртканын баары сынып калды. Сынган жумурткаларды көтөрүп, ыйламсырап Шабдан апасына келди.

Апасы тамашалап:

– Ичинен балапандар чыккан жокпу? – деди уулун сооротуп.

Анда Шабдан кайрадан ыйлактады:

– Жерге тийгенде баланандарынын баары өлүп калды...

КҮНДҮН КӨЗҮ

Жамгыр жаап бүткөндө Касым эшикке чыгып:

-А-а, ырас, күндүн көзү көрүнүп калды.

Анда Шабдан мындай деп сурады:

- Ата, күндүн жалгыз эле көзү барбы?...

«СОТКА ЖОК КЕЗДЕ»

Шабдандын чоң атасы айылдагы атасына телефон чалып, сүйлөшүп жаткан. Аны карап туруп, Шабдан сурады:

- Ата, силер сотка жок кезде айыл менен кантип сүйлөшчү элеңер?

ҮЙЛӨНҮҮ ТОЙ

Айбийке апас менен атасынын үйлөнүү тоюнун дискасын көрүп жатышкан. Элдердин арасынан Айбийке өзүн издеп таппады.

Анан Айбийке апасынан сурады:

-Апа, силер үйлөнүү тоюңарга бизди ээрчитип барган жок белеңер?

КЕЛГИЛЕ, ЖОМОК ОКУЙЛУ

КАРЫШКЫР МЕНЕН КОЗУ

Карышкыр суунун жогору жагында суу ичип жаткан. Бир кичинекей козу эч нерсени байкабай келип, карышкырдан ылдыйраак жерден суу ичип калды. Карышкыр козуну көргөн соң, аны жеш үчүн бир шылтоо издеп, козуга кыйкыра сүйлөдү: «Эй, сен мен иче турган сууну эмне үчүн ылайлап жатасың?»

– Каке, мен сенин иче турган суундун бир четин да булгаган жокмун. Сен жогору жагында турбайсыңбы, – деди козу.

Карышкыр дагы бир шылтоо таап мындай деди:

– Сен былтыр менин атамды сөккөнүңдү билесиңби?

– Былтыр мен туула элек болсом, кандайча сиздин атаңызды сөкмөк элем, – деди козу.

✿ Карышкыр ага чыдай албай: «Так ушинтип мага каршы сүйлөгөнүң үчүн» – деп козуну баса калып жеп койду.

КОЙЧУ ТҮСПӨЛ КАРЫШКЫР

Карышкыр: «Койчу кейпин кийсем, эч ким шек санабай, козу-корпону эркимче коколойм го» – деген ойдо узун этек чапан, тебетей кийип, колуна аса таяк менен ышкырык алды. Чамасы келсе, маңдайына: «Ушул короонун койчусумун» – деп жазып да алмак. Таякка жөлөнүп, аста-секин жайытка жакындады. Накта койчу көк шиберде коңурук тартып, ити да уйкуда, кой жуушап жатат.

Кашабаң чукулдай келип, койлорду бооруна тартмакка жагымдуу кеп айтмакчы болуп, улуп коё берсе болобу?! Анын улуганынан бүт токой дүңгүрөп койчу, тайган, мал түгөл дүрбөштү. Шордуу карышкыр качайын десе чапанга чалынып, көпкө узай албады. Койчунун колуна түштү.

КАРКЫРА МЕНЕН ТҮЛКҮНҮН ДОСТУГУ

Каркыра менен түлкү дос болушту. Экөө бирине-бири жанаша конушту. Каркыра жумурткасын басып, балапан чыгаргандан кийин түлкүгө келип:

– Түлкү дос, мен жем таап келейин, балапандарыма көз сала тургун, – деди.

– Каркыра досум, эч нерседен кам санаба, бара бергин, – деп түлкү ошол замат макул болду. Каркыра кеткенден кийин түлкү анын бир баласын жеп, каркыра келе турган жолуна ыйлап отуруп алды. Бир убакта каркыра келди:

– Түлкү дос, эмне ыйлап олтурасың? – деп сураса, түлкү ого бетер өңгүрөп ыйлап:

– Ыйлабаганда кантем!... Кудай дешкен дос элек, көз кашайып көрбөй калыпмын, карасам – узун моюн балаңдын бири жок, – деп ыйлап да, сүйлөп да жатты.

Каркыра түлкүдөн шектенип, калган балдарын алып, бөлөк жерге көчүп кетиптир.

ТАПКЫР ТАРАНЧЫ

Бир таранчы жашаптыр. Ал бутакка конуп отуруп алып минтет:

- Терметчи мени!

- Терметким келбейт.

- Анда эчкиме арызданам, ал сени жесин.

- Эй, эчки! Мына бу бутакты жеп салчы!

- Эмнеге?

- Мени терметпейм деп жатат.

- Жегим келбейт.

- Анда мен карышкырга жөнөдүм. Сени карышкыр жеп салсын!

- Карышкыр, карышкыр, эчкини жеп койчу.

- Эмнеге?

- Бутакты жебейм деп жатат.

- Бутак эмне кылды эле?

- Ал мени терметпей койду.

- Эчкини жебейм!

- Жебесең адамга арызданам, ал сени союл менен жыга чапсын!

- Эй, адам, карышкырды жыга чапчы.

- Ал эмне кылды?

- Эчкини жебейм деп жатат.

- Эчки эмне кылды эле?

- Ал бутакты жебейм дейт.

Адам карышкырга союл ала чуркады, карышкыр эчкини качырды, эчки бутакка асылды, бутак конуп турган таранчыны терметип кирди:

- Укта,укта, уктай гой!

Арызыңды тыштай гой!

КӨРӨ ЭЛЕК СЫЙ

Кедей менен падыша кошуна жашаптыр. Бир күнү кедей да, хан да эркек балалуу болуптур.

– Ынтымак бар жерде ырыс бар дейт эмеспи кедейим! Кошуна болуп көп жыл жакшы турдук, эми минтип, экөөбүз тең эркек балалуу болдук. Эми балдарды достоштуруп коёлу! – дейт хан. Кедей сүйүнүп, макул болот. Хан кедейди үйүнө чакырып, төө соёт. Кедей ханга минтип, ыраазылык билдирет:

– Ырахмат, ханым! Мен өмүрүмдө мындай сый көргөн эмесмин! Анда хан:

– Эч нерсе эмес, кедейим! Сен да мага өмүрүмдө көрө элек сый көрсөтүп, коноктоп кой!-дейт. Колунда жок, кедейдин айласы кетет.

Ханды коноктош оңой иш эмес, эми эмне кылабыз кемпирим? – деп кемпиринен кеңеш сурайт. Кемпири унчукпай жер карайт. Аңгыча хан чакыртпай эле келип калат. Кедей бечара эмне кылмак? Ханды төргө өткөрүп, алдына жалгыз көмөч нанын коёт:

– Алыңыз ханым, биздеги болгон сый тамак ушул,-деп ыңгайсызданат. Хан көмөчтү жегиси келбей:

Атайын конокко келсем, алдыма жалгыз көмөч нан коюп, шылдыңдаганы үчүн мунун башын алып салгыла! – деп, каарданып, желдеттерине буйрук берет. Ошондо кедей хандан минтип суранат:

– Ханым, кудай кошкон кошуна элек, башымды алардын алдында менин үч суроомо жооп берип койсоңуз экен?

– Ал кандай суроо экен, кана айтып көрчү? – дейт хан желдеттерин токтотуп.

– Оо, кудуреттүү ханым! – деп кедей суроосун бере баштайт,-Биринчиден балдарды дос кылып коёлу, деген сунушту мен эмес, өзүңүз айттыңыз эле, туурабы? Хан башын ийкейт.

– Экинчиден мени үйүңүзгө чакырып алып, төө союп коноктогон да сиз, туурабы? – дейт кедей. Хан бул жолу да башын ийкейт.

– Үчүнчүдөн, ырахмат ханым! Өмүрүмдө мындай сый көргөн эмесмин, - десем:

– Эч нерсе эмес, кедейим! Сен да мени коноктоп, өмүрүмдө көрө элек сый көрсөтүп кой! – деген да сиз элеңиз, туурабы?-дейт кедей.

– Туура, туура! – дейт хан адатынча башын ийкеп.

Андай болсо, ошол өмүрүңүздө көрө элек сый мына ушул эмеспи ханым! – дейт кедей. Хан ошондо гана кептин төркүнүнө түшүнөт. Кедейдин акылына ыраазы болот. Алдына койгон көмөч нанды жейт. Өз оройлугу үчүн кедейден кечирим сурайт.

Ошентип хан менен кедейдин балдары дос, өздөрү болсо, ынтымактуу кошуна болуп, көптөгөн жылдар бою жыргап-куунап жашап калышат.

Аман Кармышаков

КАМКОР БАЛА ЖАНА АНЫН ДОСТОРУ.

Илгери-илгери адептүү өскөн бала болуптур. Ал акылдуу гана болбостон, башкалар үчүн кам көргөн өтө боорукер бала экен. Бирөөлөргө кара санап, кастык кылбаган калыс бала делинип оозго алыныптыр. Бир күнү ошол бала күн жаңыдан чыгып келе жаткан убакта отун алып келем деп, токойду көздөй жөнөйт. Ал жолдон жаратылыштын ажайып аябай кооздугуна суктанат. Түркүн гүлдөрдү, жашыл арча, кайыңдарды, мөлтүр булактарды көрүп, далайга кеткиси келбей туруп калат. Агыны катуу суунун жээгине отурат. Улам туш-тарапты карап суктанат. Аңгыча бир булактын жанында ыйлап жаткан бир балатыны көрөт.

– Балаты, сен эмне ыйлап жатасың – деп сурайт? – ыйлабаганда кантем, бир бутагымды мамалак сындырып койдү. Өзүмдү көрсөтөм деп, бутаыма чыкты да сындырды. Аябай оор экен,...

Бала аны аяп, чөнтөгүнөн бет аарчысын алып чыгып, четинен айрып, бутактын сынган жерин бекем таңып койдуду.

Сен эми ыйлаба, жаш жаныңды кыйнаба. Бир аз күндөн кийин жашыл түскө айланып өсүп чыгат. Мени апам отун алып келгин деп жиберген эле, эми кетейин,- деп бала кетүүгө камынды.

-Сынган бутакты эмнеге албадың? -деди балаты.

-Жаңы сынган немени эмне кылам, мен куураган, жолду бөгөп тургандарды алышым керек, -деди.

Балатыга баланын жообу жакты. Анан мында йдеди:

- Эми жакшылыкка жакшылык менен жооп бергим келди. Сен бүгүн үйүңө кетпей калышың ыктымал. Токой ичи караңгы жана коркунучтуу. Ошондуктан бул сыйкырдуу чырпыкты бекем катып ал, өзүңө жардам керек учурда «күй бутагым, күй» десең, чатырап күйүп берет. Эгер өчсүн десең, көзүңдү үч ирет жумуп, үч жолу ачып койсоң өчөт, -деп белегин берет.

Бала балатыга ыраазычылыгын билдирип, белекке алган чырпыгын катып алып коштошот. Анан сууну бойлоп жүрүп отурат. Бала улам жогорулай берет. Күн бүркөлүп, кара туман каптап, жамгыр жаай баштайт. Анан ал ак жаанга айланат. Кыян жүрөт, Бала калың арчанын түбүнө корголоп, жаңыдан көзүн жумайын деген кезде:

-«Жардам» деген аянычтуу бир үн угулат.

Олтурган бала: Бул жардам сураган ким? -деп үнүнүн бардыгынча кыйкырат.

-Мен кумурскамын. Уюкту суу каптаганын көрбөйсүңбү! - дейт.

Күй бутагым, күй-деген замат жарык боло калат.

Кумурскаларды уюгу менен көтөрүп, карагай түбүнө алып келет. Алар алкышын, ырахматын үстөккө-босток айтышат.

Токой жаратылыштын көркү, мындан ашкан сулуулук жана байлык жок,-деп баланы досторунун баарысы урматташат.

Бир убакта да бирөө жардам сурап ыйлап жатканын көрөт. Ал мамалак экен, Мамалактын оң бутуна кирген тикенди да бала алып таштайт. Мамалак бала менен дос болуп, отун теришип, аябай жардам берет.

Бала отунун көтөрүп келип, баштан-аяк болгон окуяларды энесине айтып берип, кечиккендиги үчүн кечирим сурайт. Анан түн кирет.Бирок лампа күйбөй калат.

-Күй бутагым, күй! - деп бала арчанын бутагын сууруп чыгат, үйдүн ичи тургай короо-жай, кошуналардыкынан өйдө жарык болот. Буга энеси аябай кубанат.

БИР ШИҢГИЛ АНГЕМЕЛЕР

ДОСУМА БЕРДИМ

Алишердин атасы Москвадан жаңы велосипед сатып келип берди. Ага достору суктанып карашты. Көп өтпөй бир күнү велосипед дайынсыз жоголду. Ата-энеси сурашса да, Алишер унчукпайт. Акыры ата-энеси тилдегенде гана, ал велосипедди бирөөгө берип койгондугун айтты.

– Неге бирөөгө бересиң? Ким ал? – деди ага атасы.

– Ал – менин досум. Атасы – майып. Акчасы аз, – деди баласы досун аяп.

Ш.Бейшеналиев

ГҮЛДӨРДҮ КИМ ЖАКШЫ КӨРӨТ?

– Мен жакшы көрөм, гүлдөрдү, – деди Асык гүлдөрүнө суу жайып.

– Сенден мен жакшы көрөм!–деди Кастай мактанып. Гүлдөрүн жыттагылады, өпкүлөдү. Ошентти да, гүлдөрүн тарсылдатып үзө баштады:

– Мен катып коем.

Эртеси караса, «катып койгон» гүлдөрүнүн өңү өчкөн, соолуган. Бул эмнеси?

Асык гүлдөрүнө суу сээп жүрүптүр. Гүлдөрү кечээкинен да көп, кызыл-тазыл. Гүлдөрү да күлөт, өзү да күлөт:

– Мен гүлдөрдү жакшы көрөм... Үзбөйм... Багам...

Буга Кастайдын ичи күйдү, ыйлады. Гүлдөрү да шүмүрөйдү, соолуп жатты.

Кимиси гүлдөрдү жакшы көрөт?

Ш.Садыбакасов

КИМ ЖЕДИ?

Искен кызыктуу сүрөтү бар китепти ачып отуруп, варенье жеди. Бир убакта куру кашык оозуна келди, караса, тарелкада варенье жок.

– Вареньемди ким жеди?–деп дарылдап ыйлап жиберди. Эшиктен кире калган байкеси анын туурап кемшендеди:

– Өзүң менен кошо китеп жешти, а...аа...

Чын эле Искендин вареньесин ким жеди? Ыйлатпай табышып бергилечи.

Ш.Садыбакасов

БЕЛЕК

Айылдагы үч-төрт коңшу үйдүн балдары бир курдуу да, ынтымактуу да эле. Үйүндө болгон оюнчуктарын алып келишип, жол боюндагы кум дөбөдөн чыгышчу эмес. би-

ринин трактору менен жол казып, биринин экватору менен топурак салып, дагы биринин машинасы менен кум ташып оюн курушчу. Бул оюн аларды түк да жадатчу эмес.

Күндөрдүн биринде баягы машинасы бар бала, ата-энеси менен башка жакка көчүп кете турган болушту.

«Аттиң, алар көчүп кетишсе, машинасы жок калышабы?»

Бул ой алардын баарын кейитти. Бирок тиги Канат деген бала кетип жатып машинасын белекке калтырып кетти.

– Менин белегим силерге... – деди ал олуттуу түрдө. Достору Асек, Курман жана Дуулат болсо, «Машина кимибиздики болот» дешип, ач көздөнө талаша кетишти.

– Биринчи мага берди да, демек меники болот да, – деди машинаны бооруна кыса кармап алган Асек.

– Жок, үчөөбүзгө берди да, үчөөбүздүкү болот да, – деди, ага каршы болгон Курман.

– Андай болсо, бөлүшүп алалы, – деди ачкөздөнгөн Дуулат.

Үчөө Дуулаттын пикирин туура көрүштү да, машинаны үчкө бөлүп алмай болушту.

Дуулат чапчандык кылып, машинанын кузовун сууруп алды, Курман болсо, дөңгөлөктөрүн алууга үлгүрдү. Асеке кабинасы тийди. Ошентип үчөө үй-үйлөрүнө кетти. Бирок алар өзлөрүнө тийген белектерин ээлери болгон менен аларды эч нерсе жасай алышкан жок. Алар эч нерсеге жарабаган какыраган темирлер эле да.

Эртеси үчөө эртең менен баягы кум дөбөгө келишип, бири кузовун, бири дөңгөлөктөрүн, бири кабинасын бириктиришти да, машинаны курап алышты. «Мына эми жакшы болду» – дешкенсип, сүйүнүп кетишти да, кайрадан баягы оюнун улантышты.

С.Рысбаев

ҮЙДҮ КИМ КУРДУ?

Зина чоң эне жаңы бүтүргөн үйүнө той берип, бала-чакасынын баарын чыкырды. Үй ичи базар болуп, неберлеринин келгенине кубанып отурду.

Анан эл кеткен соң, ары-бери чымын-куюн болуп чуркап ойногон небелерине мындай деп кайрылды:

-Балдарым, чуркап ойногондо экиеттегиле. Мына бул дубалдагы жабыштырылган кагаздар айрылат, курч нерсени тийгизбегиле. Анан да калем менен чийип булгабагыла. Макулбу? Бул үйдү мен канча азап менен куруп бүтүрдүм...

Чоң энесинин сөзүн угуп, кичүү небереси Мирлан макул болбогонсуп сүйлөдү:

-Чоң эне, бул үйдү сиз эмес, усталар куруп бүтүрбөдүбү!

Небересинин бул сөзүнө эмне дээрин билбей, Зина чоң эне аргасыз жылмайды.

С.Рысбаев

БЕШ ДӨҢГӨЛӨКТҮҮ МАШИНА

Асанбектин байкеси жаңы машина алды.

- Байкемдин машинасынын беш дөңгөлөгү бар экен, - деп мактанды досторуна.

- Калп айтпачы, - деди досу Бакыт, - беш дөңгөлөктүү машина болбойт. А деги бешинчи дөңгөлөгү каеринде экен?

Асанбек уят болуп, башын шылкыйтып:

- Багажында, - деди.

С.Рысбаев

НУРГУЛ

– Эже, алма жейм. Алма берчи, – деди Нургүл эжесине. Текчеде табакта алма бар болчу. Ошону көрүп, жегиси келди. Эжеси Нургүлгө бирди берди да:

– Чыныны таза жууганың үчүн гана берем ... – деп, ага кызылынан тандап берди.

Нургүл алманы бат эле жеп койду да кайра келди.

– Эже, дагы жегим келип атат...

Эжеси сиңдисин карап турду да, анын көңүлүн кыйбай, дагы бирди алып берди. Кышында кайдагы алма. Апасы Нооруз майрамына деп даярдап жүргөн.

Эми тиги тентек Нургүл аны ойлобой атпайбы. Муну билсе апасы урушат го.

– Бакытка көрсөтпө. Көрсө ал дагы жейм деп ыйлайт... – деди, үшкүрүнүп анан эжеси.

– Көрсөтпөйм, – деди да, минтти. – А Бакыт келгенче те- зирээк жеп жиберсем, дагы да бересизби...

Эжеси эмне дээрин билбей Нургүлгө карады. Ал уял- байт экен го. Ушунчада нысапсыздык болобу?..

С.Рысбаев

ӨЗҮНҮКҮ ЖАНА ӨЗГӨНҮКҮ

Тилек менен Кушубек кошуна жашайт. Бир күнү алар таш мынтык атып жолду чаңдатып ойноп жүрүштү. Анан чарчашты.

– Чыбыктан ат кылып минели, – деди Тилек.

Экөө үйүнө кетишти. Тилек короодогу талдан сынды- райын деп ойлоду. Бирок аяды. Атасы көрсө тилдейт да. Анан ал Кушубектин короосун карады. Эч ким көрүнбөйт. Жашырынып чуркап келип, алардын талынан сындырып алды. Короонун тешигинен сойлоп чыгып келатса, алданан Кушубек жолукту. Экөө сүзүшүп калышты. Ал дагы талдан сындырып алыптыр. Тааныды Көрсө, Кушубек да

өзүнүкүн аяп, Тилектин короосунан сындыргананы гана эми түшүндү. Кушубек да түшүндү.

Ошентип, экөө бири-биринен аябай уялып калышты. Анан ойнобой эле үйлөрүнө кетип калышты.

С.Рысбаев

ЖӨЖӨНҮН ЧОҢ ЭНЕСИ

Нуриктин чоң энеси жонуна көтөрүп короого кирди. Короодо тооктор жөжөлөрү менен бар эле. Жөжөлөр тооктордун канаттарынын алдына, кээ бирлери жондоруна чыгып алышыптыр. Аны көрүп, Нурик минтти:

– Ай-ий, чоң эне, карасаңыз, жөжөлөрдү да чоң энелери жонуна көтөрүп алышыптыр...

С.Рысбаев

БАКТЕК

Жерде бир тоголок дан жаткан. Бактек аны көрүп, жерге конду. Данды тиштеп оозуна салды. Уясына учуп жөнөдү. Уяда эки кичинекей балапаны бар эле.

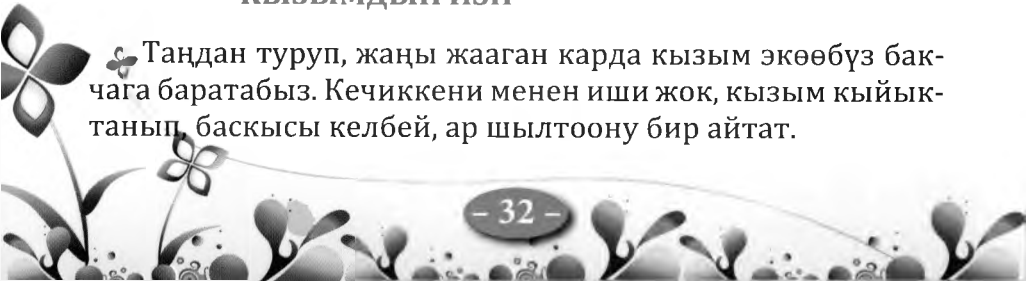
Бактек уясына келди. Аны бир тентек бала көрүп калган. Рогатка менен бактекти атып жиберди. Таш бактектин жүрөгүнө кадалды.

Бактек өлүп, жерге кулады. Тентек бала колунун түздүгүнө кубанды.

Уяда балапандар энесин күтүп жатышты...

А.Муратов

КЫЗЫМДЫН ИЗИ

✿ Таңдан туруп, жаңы жааган карда кызым экөөбүз бакчага баратабыз. Кечиккени менен иши жок, кызым кыйыктанып, баскысы келбей, ар шылтоону бир айтат.

Мен алдыда, кызым төрт кадамча артта, ээрчишип баратабыз.

Бир убакта кызым:

– Ата, ата, менин изимди тебелебе! – дейт. Таңкалдым.

– Мен сенин алдыңда, биринчи басып, карга из салып баратпаймынбы? – дейм.

– Жок, мен баса турган жерди басып койдун, менин изимди тебелеп койдун, – дейт тетириленип.

Карайм, андай деле эмес. Мен – алдыда, кызым – артта. Кадамымды аста гана коомай бир да из түшө элек жаңы эле жааган кар бетине таштайм.

Кызым болсо, болбойт, ачууланып кирет:

– О ата деп атам! Менин изимди баспа деп атам!

Чын эле кызымдын изин басып койдумбу?..

О, кудай ай, бирөөнүн баса турган изин бастырбачы?..

А.Муратов

УЙЛАР ДА ЖАШЫНМАК ОЙНОШОТ

Жайдын толгон кезинде, жайлоо да ысып, уйлар көлөкөлөп калат. Коля менен Эркин суу алганы булакка кетип жаткан. Бир убакта эле жогортодон эки уй, бир торпок куйругу менен жонун чапкылап эле жан алакетке түшүп чуркап келатат.

Эки баланы да көзгө илбей уйлар булактын жанындагы калың бадалдардын арасына кирип кетип, көрүнбөй калды. Ал эми торпок болсо аларды таппай булактын жанына жетип токтоду.

Коля муну көрүп Эркинге айтты:

– Эркин карачы, уйлар жашынмак ойноп жатат. Ападары бекинди эле баласы таппай калды.

Эркин боорун тырмап күлдү.

– Алар жашынбай эле, сайгактады, сайгак деген учат, ал келип уйларды сайганда чыдабаган уйлар качат да, көлөкөгө келет, а сайгак көлөкөгө кире албайт, – деп түшүндүрдү Коля досун адегенде шылдыңдап алып, кайра анын капа болуп турганын көрүп боору ооруй.

А.Муратов

«ЭМНЕ ҮЧҮН ТИЛИМ ШИРИН?»

Кичинекей Бермет – апасынын эрмеги. Эртеден-кечке жанынан чыкпай, чулдурап сүйлөгөнү сүйлөгөн.

– Апа, мен сизди дүйнөдө бийинчи жакшы көйөм, – дейт. Апасы ансайын кызынын бал тилине элжирейт.

– Алтыным менин, ширин кызым, аппагым, – деп эркекетет. А эрке кызынын сөзү түгөнбөйт.

– Апа, апаке, чо-оң кыз болгондочу э, мен сизди багам, тамак бышыйам, каймак апкедем, конфет сатып бейем.

– Ооба да, алтын кызым менин. Тилегиңден сенин, кагылайыным.

– Апа, апа-а, менин боюм өсүп, чоңойсом, сизге жайдам бейем ээ.²

Үй шыпыйам, суу тачыйм.

– Ии, тилиңен сенин, – апасы кызынын маңдайынан сылап, бетинен өпкүлөдү. – Тилиң сенин неге мынча ширин болду экен? Канакей, тилиңди көрсөтчү, көрөйүн?

Апасынын сөзүнө кичинекей Бермет ого бетер эркекелп, жадырай карап:

– Апа, мен кө-өп шоколад, конфет жей бейем да. Очон үчүн тилим шийин.

Анан бир нерсе оюна түшкөнсүп:

– Апа, азый болсо, тилим анча шийин болбой калып-тый го, – деп, тилинин даамын татып жаткансып, таңдайын тажылдатты, апасына тилин көрсөтүп жатып.

Апасы эрке кызынын сөзүнөн анын көңүлүндөгүсүн түшүнүп күлдү да, ордуна туруп барып, катып койгон конфеттеринен алып берди.

Чын эле, баланын тили таттуу конфет жегени үчүн ширинби? Ойлонуп көрөлүчү...

Б.Абдухамидова

«ЭКИ БУТУ БАР ТАМГА»

Элнура быйыл 1-класка кирди. Ал «эжелеп» китеп окуганга жарап калган. Күн сайын сабактан келген соң бөбөгү Сырганы ойнотот.

Ал мектепке окугандан бери алардын оюну да өзгөрдү. Элнура – мугалим, Сырга – окуучу болуп, мектеп турмушу үйдө уланат. Элнура эжейин туурап сурай баштайт:

– Бул кайсы тамга? – деп «а» тамгасын көрсөтөт.

– «А-а», – деп үнүн созуп жооп берет Сырга.

– А булчу?

– «О-о».

– Азаматсың! Туура жооп бердиң. А бул тамгачы?

Сырга ал тамганы тааный элек да. Китепке үңүлө, көзүн чо-оң ачып карап:

– Эже, мен андай эки буту бар тамганы биле элекмин да. Мен билгендерди эле сураңызчы? – деп таарынат бөбөгү, «я» тамгасын тааный албай убараланып.

Б.Абдухамидова

«МЕЙЛИБАЙ»

Керимдин ушул адаты эми баарына дайын болду...

– Керим, музоону казыкка байлап койчу, – деди апасы.

Керим алыстан туруп эле:

– Мейли, апа, – деди да, андан ары оюнга кетип калды.

Андан кийин чоң энеси:

– Ай, балам, атаңа каралаш. Оргон чөптөрүн, жок дегенде, үйүшүп кой, – деп эскертти.

– Мейли, чоң эне, ошентем, – деди. Бирок, аны да жасаган жок.

Кечинде атасы үйгө келгенде, чоң энеси менен апасы Керимдин «акма кулактыгын» айтышып даттанышты.

Атасы:

– Керим, бала деген улуунун сөзүн эки кылбайт, айтканын аткарат. Эртеңден баштап оюнуңду токтотосуң да, жумуш кыласың, макулбу? – деди. Анда Керим:

– Мейли, ата. Айтканыңыздай болот, – деп убада берди. Анан эле эртең мененки чайды ичкен соң, баарын унутуп, оюнга кетип калды.

Чоң энеси нааразыланып, артынан үн салды:

– Алда, балам, ай. Кечинде атаңа эмне деп убада бердиң эле? Керим, бол бачым келе кал. Козуларды экөөлөп дөңгө жайып карайлы.

– Мейли, чоң эне. Азыр, – деп жооп берди. Бирок ага да барган жок.

Керимдин «мейли» деп коюп, убадасын аткарбаганын билип калган балдар ал оюнга келгенде, «Ии, Мейлибай, ойнойсуңбу?» деп шылдыңга алышты. А Керим «мейли» же «жок» деп айтарын билбей туруп калды. Ғзүнүн чекилигин досторунун тамашасынан улам түшүнгөн Керимге абдан эле осол иш болду. Анан ал оюнга кошулбай эле, чоң энеси козуларды жайып жүргөн дөңдү көздөй тызылдап чуркап жөнөдү.

Б.Абдухамидова

«ЧО-ОҢ ПУФЛИ»

Нуризаттын ушул адаты качан калат? Ким билсин. Ар качан «Мага чоңун бергиле» – дейт да турат. Шоколаддын чоңун, алманын чоңун, токочтун чоңун, деги койчу, баарынын чоңун алмайын жан койбойт.

Бүгүн да базарга кеткен апасын эжеси Ниязхан экөө чыдамсыздык менен күтүп, улам көчөгө чыгып, жол карап турушту. Бир кезде апасы чоң сумкени көтөрүнүп келип калды.

– Апа, эмне алып келдиңиз. Сумкени батыраак ачсаңыз, – деп шаштыра баштады Нуризат. Апасы кызын күлүмсүрөй карап:

– Мына, мен силерге алма, печенье, конфет, анан да баарыбызга бирден туфли сатып келдим. Ким кандайын алат, тандагыла? – деп сынап, суроолуу карады.

Адатынча Нуризат:

– Апа, мага баарынан чоңун бериңиз. Алманын да, печеньедин да, конфеттин да. Анан пуфилинин да чоңун алам, – деди шашыла, тили туфли деген сөзгө келбей.

Апасы базарлыктарын алып бере баштады. Бардык нерсенин чоңун алган Нуризаттын көңүлү шат. Алмадан бир-эки чоң-чоң тиштеп, аягына чейин жей албай, текчеге коюп койду. Печенье, конфетти да бир аз жегенден кийин тоюп калды. Кезек «чо-оң пуфилиге» жетти. Туфлини шаша-буша кийип көрдү. Кичинекей быйтыйган буту чоң туфлинин бир четинде калып калды. Ары-бери басып көрмөкчү болду. Өз бутуна чак эмес туфли менен басмак түгүл, жыгылып кете жаздады. Апасы сүйөп калбаганда, чалынып кулап түшмөк.

– Ии, кызым, эмне болду сага? – деп апасы күлүмсүрөй карады. Кичинекей Нуризат эми түшүнгөнсүп, бети албырып кызарып чыкты. Анан «чоң туфлисин» чечип, апасынын астына үн-сөзсүз койду.

Көрсө, бүт нерсенин эле «чоңун алам» дегендик чекилик турбайбы.

Б.Абдухамидова

«ЭКИ КУЙРУКТУУ ЖАНЫБАР»

Бермет эжелери менен биринчи жолу зоопаркка барды. Түрдүү жаныбарларга, түркүн кооз куштарга аябай кызыга карап жүрдү. Ага айрыкча тоос кушу жакты. Тоос кушунун түркүн түстө кулпурган куйругуна таңыркай суктанды. Анын жайылган куйругун өзүнүн этеги делбир көйнөгүнө окшоштурду.

Андан ары жүрүшүп, ары-бери копол баскан чоң жаныбарды көрүштү. Бермет эжесине:

– Эже, караңызчы, тээтигил жаныбардын эки куйругу бар экен. Бири узун, экинчиси кыска турбайбы?–деп таңыркай пилди жаңсап көрсөттү.

– Бермет, бул деген – пил. Анын бир эле куйругу бар. Сен айткандай «узун куйрук» эмес, ал пилдин муруну,–деп түшүндүрдү эжеси.

Бермет эжесинин сөзүнө ишенген жок. «Буратинонун гана муруну узун да. Мен аны телевизордон көргөм» деп ичинен кобурады. Анан кайра «эки куйруктуу» жаныбардын «узун куйругу» менен тамакты ыкчам оозуна салып жеп жатканын көрүп, ого бетер таң калды...

Б.Абдухамидова

ЭНЕНИН ЖҮГҮ

Бир колуна бала, экинчи бир колуна баштык көтөргөн эне. Ал бир жагынан ыйлаган баласын сооротуп, бир жагынан оор баштыгын көтөрүп, аябай жүдөдү. Жардам сурагандай, эки жагын каранды. Аны байкаган Дастан жардамга шашты.

– Саламатсызбы эне! Баштыгыңызды бериңизчи, көтөрү- шүп алайын? -деди. Аны көрүп, сүйүнүп кеткен эне ыраазылык билдирип, минтти:

– Ой, азамат! Улууларга жардам берген кичипейил, жакшы бала турбайсыңбы! Бир жагынан балам ыйласа,

бир жагынан жүгүмдү көтөрө албай, аябай жүдөп турдум эле.

– О, энеке! Балаңыз менен бул баштыкты кантип көтөрүп келдиңиз?-деди Дастан баштыкты көтөрө албай кайкалап.

– Э, балам! Турмуш деген ушундай татаал тура! Кээде ушинтип баштыкты да, баланы да көтөрүүгө туура келет... -деди эне оор үшкүрүнүп.

Аман Кармышаков

ТОЙГО БАРГАНДА

Чоң атам мага ким менен кантип учурашуу керектигин үйрөтүп, ар дайым ээрчитип алчу.

Бир күнү чоң атам экөөбүз тойго бардык. Тойдо эл көп экен. Мен алдымдан чыккан кишиге:

– Ассалоому алейкум!-деп, салам айтып, кош колду сундум. Ал киши менин саламыма алик алды да, минтип сурады:

– Улууга салам айткан жакшы бала турбайсыңбы айланайын! Кимдин баласы боло- суң? Мен кайрылып чоң атамды көрсөттүм.

– О, бул менин балам!-деди чоң атам сыймыктана. Тиги киши чоң атама да, мага да ыраазы боло карап турду да, минтип айтты:

– Бали, бали! Жакшы адамдын баласы да ушинтип жакшы өсөт эмеспи! Чоң атам менин башымдан сылады. Мен чоң атама ыктадым.

Аман Кармышаков

ЭСИ ЖОК КЫЗДАР

Алия менен Алина суу жээктеп ойноп жүрүштү. Алия колундагы оюнчук чайнегин байкабай арыкка түшүрүп

алды. Суу шар агып жаткан эле. Алар арыкты жээктеп жүгүрүп, оюнчугун кармап албай баратышты. Ал арада эс алып отурган Калдар чоң ата серендеген кыздарды көрүп, жардамга шашты. Ал агып бараткан оюнчукту кармап берди. Алия менен Алина буга аябай сүйүнүштү. Кыздарга чоң атанын суу жээктеп чуркаганы кызыктуу көрүндү. Ошондуктан оюнчукту кайра сууга салып ийишти да, аны жардамга чакырышты. Бул жолу кыздар атайылап кылган ишти Калдар чоң ата билген жок. Билегин түрүп, кайрадан жардамга шашылды. Бөкчөндөп жүрүп, кыздардын оюнчугун кармап берип, сүйүндүргүсү келди. Ал эми кыздар болсо, кыткылыктап күлүп, карап турушту.

– Мына оюнчугуңар! Эми суудан алысыраак ойногула!- деди Калдар чоң ата үшкүрүнүп. Алия оюнчугун алар замат, кайра сууга таштап ийди да, минтип кыйкырды:

– Чоң ата! Оюнчугум.., оюнчугумду алып бериңизчи? Калдар чоң ата Алиянын жоругун байкап калды. Ал кыздардын тамашасын эми билди:

– Э, эси жок, эселектер! Силер мени шакаба кылып жаткан турбайсыңарбы?! Эми силердин оюнчугуңарды кармап берер дарманым калган жок!-деп, ыза болуп, басып кетти.

Аман Кармышаков

ТАЯКТЫН УЧУ ЖОЛ ИЗДЕЙТ

...Тык, тык, тык, тык!!! Алдыга сунулган таяк жол издейт. Таяктын ээси токсонго таяп калган чоң эне. Көзү көрбөгөнү аз келгенсип, кулагы да укпайт. Алты айдан бери бу дүйнөдө эмне окуялар болуп жатканынан таптакыр кабары жок...

Чоң эненин жалгыз гана тилеги бар. Ал каза болгон жалгыз уулунан калган небереси Медер... Аны чоң эне үй-

лөнткөндөн бери көрө элек. Аялын ээрчип кеткен боюнча кайрылып келбей да койду. Сагынычка толгон жүрөгү мыкчылып, өңү болсо саргайып барат. Жашый берип, көз жашы да кургап калганы качан... “Медерим келет, ал мага сөзсүз келет! Кантип эле неберем мени унутуп калсын”, – деп, ар дайым улутунуп алат.

– Тык,тык, тык, тык!!! Таяктын учу жол издейт. Чоң эненин көрөр көзү да, угар кулагы да, сырдашаар эрмеги да, ушул таяк...

– Тык, тык, тык, тык!!! Таяктын учу жол издейт... Аңгыча чоң эне машина жолдун ортосуна жетти. Туш-туштан өткөн машиналар:

– Паап, паап, паап!!! Этет. Аны чоң эне кайдан уксун... Ал таягын тыкылдатып, токтобой кетип баратты. ..

– Па-а-ап, па-а-ап, па-а-ап!!! Бирок, ушунча айдоочунун бирөө да түшө калып, карыган кишини сыйлап, жолдун жээгине жетелеп чыгарып коюну ойлоп коюшпады... Аңгыча, мектептен кайтып келе жаткан боорукер Дастан машиналардын ортосунда калган чоң энени көрүп калды да, жардамга шашты. Ал ошентип машиналар токтой калган учурдан пайдаланып, чоң энени жетелеп, жолдун четине чыгарып койду. Баланын жакшылыгын сезген чоң эне аны минтип алкады:

– Ырахмат айланайын! Өмүрлүү бол! Кайрымдуу, жакшы бала турбайсыңбы!

Аман Кармышаков

КАРЫНЫН АЛКЫШЫ

Касым карыя таягын таянып, жайма-жай басып, ойлуу келе жатты. Бир кезде арт жактан жүгүргөн кишинин дабышы чыкты. Аңгыча күрсүйгөн бирөө карыяны жөөлөп өттү.

– Ой, ой! Кандай баласың!-деп, боюн токтото албай, калдак- таган карыя жыгылып баратты.

– Коркпоңуз, чоң ата! Коркпоңуз!

– Арттан жете келген кыз, анын колтугунан сүйөп, кармап калды. Карыя боюн түзөп, өзү- нө келди да, алакан жапып минтип, батасын берди:

– Ырахмат кызым! Карыны сыйлаган кичипейил, кайрым- дуу, жакшы кыз экенсиң! Бактылуу бол, айланайын! Кудай сага өмүр-жаш берсин, оомийин!!!

– Айтканыңыз келсин, чоң ата! Арыбаңыз!-деди карынын ак батасын алганына кубанган кыз.

Арадан бир топ жыл өттү. Кызга карынын батасы тийип, чоңоюп, бойго жетти. Тагдыр буйруп, жолдо өзү жөлөп-таяп калган баягы карыяга “небере-келин” болуп, “алганы” менен бактылуу жашады. Ал эми көчөдө карыяны жөөлөп өткөн баягы күрсүйгөн жигит эми карыган чал болуп, таяк таянып, кылтылдап араң басып баратты. Аңгыча аны тиги бурчтан чуркап чыга калган далдайган жигит жөөлөп өттү. Чал анын эпкинине туруштук бере албай, көмөлөнүп кетти. Ошондо ал бир учурда өзү да ушул далдаңдаган жигиттей болуп, эч кимди көзүнө илбей, дал ушул жерден бир карыяны жөөлөп өткөнүн эстеп, көзүнөн жашын кылгыртып, минтип өкүндү:

– Мага чала болду! Бул жаш кезимде көпкөнүмдүн жазасы!

Аман Кармышаков

ЖАҢЫ МАЧТАР

(Бат айтып машыгып, тилибизди жатыктыралы)

* * *

Азиздин катасын атасы табат,
Атасынын бадасын Азизи багат.
Атасы үчүн Азиз азизби,
Азиз үчүн атасы азизби?

* * *

Ай, ак кеме, ак кеме,
Ак кеме келер бат эле.
Бат эле келсе ак кеме,
Ак кеме келди бат дебе.

* * *

Айперинин чоң энеси Акчолпон,
Айперини таап келди чоң жолдон.
Айперини таппаганда чоң жолдон,
Айпериси коркуп калмак койлордон.

* * *

Айсулууну айдай сулуу кыз дешет,
Айдай сулуу кызды Айсулуу дешет.
Айсулуу айдай сулуу кызбы,
Айсулуу айдан да сулуубу?

* * *

Ак карганын карасын кара,
Кара карганын агын кара.
Агына кара жарашпайт экен,
Карага ак жарашат бекен?

* * *

Ак куш – аппак куш,
Ак куштун аппагына айранмын.
Ак куштун аппактыгы актыгындай айрандын.

* * *

Ак сүт,
Ынак сүт,
Төгүлдү бүт.
Сүттүн агын,
Сүттүн ынагын,
Эми эртең күт.

* * *

Ак улактын кулагын кара,
Ак улактын кулагы – кара.
Кулагы кара ак улак,
Караны кайдан тапты бу чунак?

* * *

Ак-Жардагы ак карга,
Көк-Жардагы көк карга.
Көк карга менен ак карга,
Көмүлүштү көп карга.
Ак-Жарда калды көк карга,
Көк-Жарда калды ак карга.

* * *

Асан Үсөндөн үч мүнөт эрте төрөлдү,
Үсөн Асандан үч мүнөт кеч төрөлдү,
Асан чоңбу?
Үсөн чоңбу?
Чоңу Асанбы?
Чоңу Үсөнбү?

* * *

Асманда ак булут,
Асманда туруп,
Карарып-түнөрүп барып,
Мөндүрүн төктү уруп,
Жамгырын төктү куюп.

* * *

Асманда жүз көгүчкөн,
Бөлүнүшүп үч-үчтөн,
Учуп өттү үстүбүздөн.
Үстүбүздөн өткөн жүз көгүчкөн,
Бөлүнүптүр үч-үчтөн.

* * *

Асманда жылдыз көппү,
Жерде кыргыз көппү?
Жылдыз кыргыздарбы?
Кыргыздар жылдыздарбы?

Абдыкерим МУРАТОВ

ТАБЫШМАКТАРДЫ ЖАНДЫРАЛЫ

Чапаны да, тону да,
Жайы-кышы жонунда,
Атам жүрөт кайтарып,
Таягы бар колунда. (К..)

Кичинекей бою бар,
Кабат-кабат тону бар. (П...)

Колу жок, буту жок,
Терезеге сайма саят, (А..)

Чыйрыктырып этиңди,
Чымчып алат этиңди. (А..)

Кээде кызык, жарымы жок,
Кээде такыр дайыны жок,
Кээде кескен дарбыздай,
Кээде ороктой, сабы жок. (А.)

Жар боорунда жарты үй (К....)
Түшүрбөй башынан калпагын,
Жарык кылат жан-жагын (Л.....)

Тегерете таш койдум,
Кызыл уйду боц койдум (Т., т..)

Оозу бар, тили жок,
Суусуз анны күнү жок (Б....)

Учуп жүргөн сандык,
Ичи толо жандык (С.....)

Булар кимдер? Тапкыла.

Ааламга сени апкелген,
Акылга салып ат берген,
Адам кылып бак берген (А..)

Эң бир ыйык кымбат да,
Нагыз толо сымбатка.
Ээ болгон терең урматка (А..)

Эң эле жакын ынагың,
Жакшы бол деген сынагың,
Эгиздей жарык чырагың (Б.. т.....)

100с

Окуу басылмасы

Сулайман Рысбаев

ТАЙКУЛУК

*Бакчанын балдары өз алдынча
окуусу үчүн хрестоматия*

*Редактору А.Муратов
Көркөмдөгөн М. Кадыров*

Бишкек-2017

